

національних та мультинаціональних спільнот на зміни. Формування глобального інформаційного суспільства створює об'єктивні умови для розбудови наддержави та світового громадянського суспільства, що уніфікують політичні, економічні, правові, культурні моделі. Однак, за словами В.М.Бебика: “Інформаційно-комунікаційні реалії вимагають посилення ролі протидії держав-націй і національних моделей громадянського суспільства авторитарним тенденціям глобальної держави і глобального уряду та здійснення реального захисту національної соціокультурної системи, зокрема, національної системи соціальних комунікацій” [1, с. 48].

Отже, треба зазначити, що процес глобальної інформатизації сприяє підвищенню інтелектуального потенціалу світового співтовариства та кожної особистості. Однак, невирішеними залишаються питання функціональних зв'язків між реальним та віртуальним, індивідуальним та колективним. Сучасний період розвитку соціуму – це складний, суперечливий шлях до оволодіння інформацією як ресурсом управління та подальшого становлення суспільства.

1. Бебик В. М. Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації // *Інформація і право: Науковий журнал*. – 2011. – №1(1). – С. 41-49.
2. Калиновський Ю. Ю., Кальницький Е. А. Особливості впливу інтернет-комунікації на суспільну правосвідомість // *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків: НТУ «ХПІ», 2011. – №30. – С. 95-100.
3. Яскула С. *Общества в новом информационном пространстве* // *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка: Збірник наукових праць*. – Вип. 2. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – С. 233-247.

Оксана Кожем'якіна

Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси

ФЕНОМЕН ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВИМІРІ ФІЛОСОФІЇ ДОВІРИ

Сучасне життя, перенасичене різноманітними кризами та суттєвими змінами в соціальній, політичній, економічній, екологічній сферах, потребує формування нових світоглядних та моральних пріоритетів, актуалізуючи

становлення нової загальнолюдської етики постіндустріальної доби. В цих умовах зростає роль довіри як соціальної цінності, яка, постаючи діалоговим підґрунтям соціальної взаємодії, пронизує всі сфери людського буття та відкриває такий його вимір, як співіснування, співзалежність, співдіяльність. Філософія довіри в глобальному вимірі відображає настанову дотримання певних «правил гри», а також загальноновизнаних та загальноприйнятих норм, які уможливають очікування результативно сприятливих взаємодій, справедливих та чесних взаємовідносин, порядної та відповідальної поведінки Іншого, відображаючи покладання на волю Іншого без можливості достатнього контролю здійснюваного в умовах невизначеності та непередбачуваності.

Умовою довіри є нормативне узгодження, що уможливорює інтерсуб'єктивне розуміння. Довіра, в свою чергу, базуючись на взаємному визнанні, є підґрунтям морального відношення людей у спільноті. Культура довіри можлива лише за умови дотримання певних норм, слідування яким носить обов'язковий характер. Така «обов'язковість» передбачає, згідно Ю. Габермасу, інтерсуб'єктивне визнання моральних норм або звичних практик, які для тієї чи іншої спільноти в переконливий спосіб визначають, до чого актори зобов'язані та що вони взагалі можуть очікувати один від одного.

Довіра передбачає формування установки на те, що об'єкт довірчого відношення буде відповідати нашим очікуванням – здійснить певні дії належної якості, відповідаючи вимогам результативності та відносної передбачуваності, проявляючи взаємність та відповідальність. Саме відповідальність, постаючи як узгляднення прямих і непрямих наслідків, є однією з ключових умов довіри, уможливаючи виконання добровільно взятих зобов'язань належним чином, враховуючи як інтереси та потреби суб'єктів довіри, так і реальну ситуацію можливості їх задоволення. Причому трактування довіри в контексті соціального порядку та взаємоузгодження інтересів орієнтує саме на діалогічну відповідальність (як «відповідальність перед»), яка передбачає в якості вихідного принципу взаємне визнання суб'єктів взаємодії як достатньо зрілих та розумних особистостей, здатних до відповідальності, яка презентує результативні рішення, прийняті разом всіма учасниками шляхом діалогічного узгодження інтересів.

Проблема відповідальності за Іншого постає однією з ключових в гуманістичній феноменології Іншого Е. Левінаса. Під відповідальністю розуміється покликання людини в бутті, спосіб знаходження вищої реальності, бути «Я» означає не мати можливості відхилитись від відповідальності, що і визначає унікальність людини – ніхто не може замість

мене здійснити відповідальність, яка перевищує свободу. Відповідальність народжується разом з суб'єктивністю суб'єкта як його первинне залучення, міра якості людини визначається не її можливостями, а її відповідальним відношенням до Іншого, згодою з ним, зобов'язаннями перед ним. Слідуючи традиції Е. Левінаса, можемо визначити довіру як темпоральність, оформлену в очікування від-мене-до-Іншого відповідальної реалізації від-Іншого-до-мене. Довіра, таким чином, постає як перспектива переживання спів-залежного-буття та підтвердження спів-відповідального-буття, відображаючи врівноважену взаємність, синхронізацію інтересів та суміщення горизонтів життєвого світу.

Сучасна техногенна цивілізація потребує формування нових вимірів відповідальності, оскільки нова могутність людської діяльності визначає зміни її масштабів, її об'єктів та наслідків (прямих і непрямих). За Г. Йонасом, старі приписи етики «ближнього» як приписи справедливості, щирості та чесності залишаються значущими в межах безпосередніх стосунків та повсякденних людських взаєминах. Враховуючи вразливість природи, різноманітні загрози цілісності світу життя, Г. Йонас пропонує нові імперативи, які все ж зорієнтовані на принесення в жертву сучасності заради майбутнього: «Чини так, щоб наслідки твоєї діяльності узгоджувались з продовженням автентичного людського життя на землі», «Чини так, щоб наслідки твоєї діяльності не були руйнівними для майбутньої можливості такого життя», «Занось до свого теперішнього вибору як спів-предмет твого воління цілісність людини в майбутньому». Екстраполяція відповідальності в майбутнє сприяє укріпленню онтологічної довіри до майбутнього, яка, по-перше, орієнтується на очікування настання цього майбутнього, тобто забезпечення існування людства, його виживання; по-друге, постає в контексті «захищеності людства»; по-третє, передбачає збереження цілісної сутності людини, її «неспотвореності» та гідності. Тому важливою для Г. Йонаса є насамперед етика стримування, збереження та оберігання, а не етика прогресу та вдосконалення.

За К.-О. Апелем, відповідальність сьогодні базується не тільки на принципах збереження та самообмеження, а й на принципах визволення та здійснення гуманності. Вчений говорить про апріорний зв'язок можливості збереження людської гідності за допомогою етики з умовою, що ця гідність може бути реалізованою у першу чергу завдяки створенню у всьому світі гідних людини соціальних відносин. Таким чином уможливується взаємодія людей як членів органічних спільнот, зберігаються і розвиваються інституції, які забезпечують суспільне втілення гідного людини життя.

Вчений наголошує, що конкретні обов'язки кожного та соціально доконечні норми повинні базуватись на більш ґрунтовних принципах, які зобов'язують нас брати участь в організації солідарної відповідальності, що узгоджується з формальним дискурсивним принципом узагальненої взаємності.

Дискурсивна етика, таким чином, базуючись на визнанні поваги до Іншого та Інакшого, взаємній довірі та солідарній відповідальності за кожного, постає новою етичною парадигмою сучасності. Ключовим у філософії довіри постає саме принцип відповідальності, що уможливорює виконання взятих зобов'язань на належному рівні легітимними засобами, мінімізуючи негативні наслідки та враховуючи перспективи та можливості спільної діяльності.

Олена Калабська

Національна академія Державної прикордонної
служби України ім. Б.Хмельницького, м. Хмельницький

ПОНЯТТЯ СУСПІЛЬНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИ (СОЦІАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Кожна людина є особистістю з певним соціально обумовленим, однак неповторним набором якостей індивіда. Розглядаючи зміст поняття «відповідальність», ми повинні виходити з того, що соціальну відповідальність не можна зводити до одного з її різновидів: моральної, політичної, юридичної, професійної та ін. У процесі дослідження цих різновидів відповідальності необхідно мати на увазі те, що співвідношення соціальної відповідальності з її різновидами можливо уявити як діалектичний зв'язок загального та особливого.

Соціальна відповідальність є родовим поняттям стосовно її різновидів. Найбільш суттєві риси та ознаки, які притаманні соціальній відповідальності, властиві і її окремим різновидам. Соціальну відповідальність, на перший погляд, можна визначити як обов'язок особи оцінити власні наміри та здійснювати вибір поведінки відповідно до норм, що відображають інтереси суспільного розвитку, а у випадку порушення їх – обов'язок звітувати перед суспільством і нести покарання.

В зв'язку з цим, поняття відповідальності поєднує дві форми, два різних види відповідальності:

1) відповідальність як реакція суспільства на поведінку індивіда (суспільна відповідальність);